

Sabina Zaremba-Warnke

KORZYŚCI OFEROWANE ODBIORCOM W PROGRAMACH KSZTAŁTUJĄCYCH PROEKOLOGICZNY STYL ŻYCIA

1. Wstęp

Głównym celem opracowania jest odpowiedź na dwa pytania:

1) jakie korzyści są oferowane odbiorcom w programach kształtujących proekologiczny styl życia?

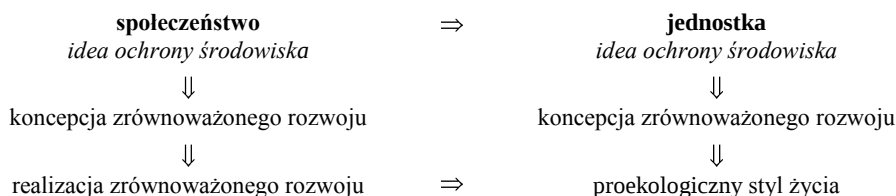
2) które korzyści mają decydujące znaczenie w podejmowaniu działań proekologicznych dla poszczególnych grup odbiorców?

2. Idea ochrony środowiska

Pierwotną przyczyną pojawienia się idei ochrony środowiska jest człowiek, człowiek również jest jednocześnie celem ochrony środowiska. Niezależnie od poglądów dotyczących relacji *człowiek – środowisko przyrodnicze*, to właśnie potrzeby człowieka stanowią siłę sprawczą idei i działań prośrodowiskowych.

Efektem akceptacji idei ochrony środowiska przez całe społeczeństwo jest realizacja koncepcji zrównoważonego rozwoju. Natomiast akceptacja przez poszczególne jednostki społeczeństwa idei ochrony środowiska i realizującej ją koncepcji zrównoważonego rozwoju przejawia się w *proekologicznym stylu życia* (por. rys. 1).

Realizacja zrównoważonego rozwoju w skali globalnej wymaga objęcia wszystkich podmiotów życia społeczno-gospodarczego działaniami mającymi na celu zmianę stylu życia na bardziej proekologiczny.

Rys. 1. Internalizacja idei ochrony środowiska w skali społeczeństwa i jednostki

Źródło: opracowanie własne.

Jak dotąd głównymi organizatorami programów zmiany stylu życia są proekologiczne organizacje *non-profit* (PON).

Odbiorców programów proekologicznego stylu życia można podzielić na cztery podstawowe grupy [5, s. 124-125]. Są to:

- *klienci* – czyli ta część konsumentów, która korzysta z produktu organizacji *non-profit*, zaspokajając swoje potrzeby indywidualne i uświadomione (np. kursy żywienia makrobiotycznego) lub zbiorowe, nieuświadomione – o charakterze ogólnospołecznym (np. potrzeby próśrodowiskowe wyższego rzędu),
- *kuratorzy* – kierujący pośrednio organizacjami *non-profit*, którzy swoim autorytetem i odpowiedzialnością nadzorują formalny (często profesjonalny) zarząd i zadowolają się sukcesem instytucji, traktując go na równi ze swoim osobistym. Są oni członkami rad nadzorczych, społecznych komisji doradczych tych organizacji i rekrutują się z publiczności,
- *publiczność*, która stanowi aktywną część społeczeństwa i swoim działaniem przyczynia się do rozwoju instytucji *non-profit*; należą do niej m.in. fundatorzy, dobroczyńcy, sympatycy, przyjaciele organizacji i wolontariusze,
- *społeczeństwo*, które korzysta z usług organizacji *non-profit* przez fakt „przyjmowania” efektów zewnętrznych ich działalności.

3. Charakterystyka proekologicznego stylu życia

Proekologiczny styl życia, podobnie jak ochrona środowiska jest pojęciem bardzo złożonym. Szczegółowy model docelowy¹ proekologicznego stylu życia przedstawiono w tab. 1.

Tabela 1. Dziedziny i działania charakteryzujące proekologiczny styl życia

Dziedzina 1. Zapobieganie zanieczyszczeniu wody, oszczędne użytkowanie wody, energii elektrycznej i gazu
• zakręcanie kranu w trakcie mycia zębów i podczas ręcznego zmywania naczyń, • krótkotrwałe korzystanie z prysznica zamiast kąpieli w wannie, • zbieranie większej ilości brudnych naczyń do zmywania, • pranie przy całkowitym wypełnieniu pralki, • mycie samochodu z użyciem wiadra zamiast węża, • w okresie suszy podlewanie ogródka maksymalnie raz w tygodniu, • natychmiastowa reperacja ciekących urządzeń, • nieusuwanie odpadów do muszli klozetowej, • sitko w zlewozmywaku oraz usuwanie resztek tłuszczu i innych resztek jedzenia przed zmywaniem, • stosowanie proekologicznych środków do mycia, zmywania, prania, odplamiania i czyszczenia, • pranie bez użycia środka zmiękczającego,

¹ Pomimo dużej szczegółowości większość zaleceń wymaga kolejnych wyjaśnień i propozycji działań, np. oszczędne zużycie papieru, zakup proekologicznej odzieży, proekologiczne hobby itp. Zaprezentowany model będzie zmieniał się w miarę rozwoju społeczno-gospodarczego.

Tabela 1, cd.

• stosowanie mniejszej ilości proszku do prania niż podano na opakowaniu, • izolacja rur wodociagowych przed mrozem, • jednouchwytowa bateria, wodooszczędna końcówka prysznicowa, urządzenia ograniczające przepływ wody (perlator), • podłączenie odpływu przy umywalce do oszczędnego rezerwuaru muszli klozetowej, • mała odległość między urządzeniem z ciepłą wodą a kuchnią i łazienką, • wyłączanie niepotrzebnego oświetlenia oraz sprzętu elektrycznego zaraz po użyciu, • energooszczędne gotowanie, • wyłączanie lampki pilota telewizora, • pranie w temperaturze 40°C i suszenie bielizny bez użycia suszarki, • racjonalne korzystanie z lodówki i zamrażarki, • stosowanie żarówek energooszczędnych oraz kontaktów umożliwiających regulowanie natężenia światła, • wyłącznik przy pompie instalacji CO, • bojler z wykorzystaniem energii słonecznej, • termostaty przy kaloryferach, odpowiednie usytuowanie kaloryferów, szerokie parapety nad kaloryferami, izolujące płyty lub folia za kaloryferami, • utrzymywanie temperatury nie wyższej niż 19°C w sezonie grzewczym (nałożenie cieplejszego ubrania zamiast podwyższania temperatury), • zaciąganie wieczorem zasłon (żaluzji itp.) oraz obniżanie temperatury na godzinę przed pójściem spać, • wyłączanie ogrzewania w pomieszczeniach, które nie muszą być konieczne ogrzewane (zamykanie drzwi ogrzewanych pomieszczeń) oraz na godzinę przed wietrzeniem mieszkania, • gaszenie płomieni pilota kotła CO i piecyka gazowego w lecie, kocioł CO o zwiększonej wydajności, • uszczelnione okna i drzwi, okna z podwójną szybą, • izolacja ścian zewnętrznych, poddasza, strychu, podłóg na parterze, • regularna kontrola urządzeń grzewczych, • zebranie informacji przed zakupem sprzętu domowego nt. oddziaływania na środowisko.
Dziedzina 2. Proekologiczne zakupy oraz minimalizacja odpadów
• zastanowienie się, czy planowany zakup jest rzeczywiście niezbędny, • przed dokonaniem zakupu zdobycie odpowiedniej informacji o oddziaływaniu produktu na środowisko w całym cyklu życia, • zakup żywności z gospodarstw ekologicznych i z atestem, np. EKOLAND-u, • zakup produktów ekoznakowanych, • zakup towarów pochodzenia krajowego i zgodnie z danym sezonem, • korzystanie ze zbiorów własnej (lub znajomych, rodziny itd.) działki, • ograniczanie ilości spożywanego mięsa – częstsze wykorzystywanie przepisów kuchni wegetariańskiej, • zakup produktów niepoddanych żadnej obróbce oraz bez opakowania lub skromnie opakowanych, • wybór jak najmniej szkodliwego opakowania, m.in. zakup towarów z opakowaniem zwrotnym, • zakup proekologicznych kosmetyków i materiałów higienicznych, • stosowanie pieluszek z tetry, • zakup ekologicznej odzieży, • zakup produktów wytwarzanych w sposób proekologiczny i takich, które po zużyciu nie stają się niebezpiecznymi odpadami, • zakup gatunków kwiatów mniej szkodliwych dla środowiska, • niematerialne prezenty, np. zaproszenie na koncert,

• wybór mebli długotrwałego użytku, z naturalnych materiałów, • proekologiczne hobby, • używanie własnej torby (najlepiej z tkaniny) na zakupy, • przechowywanie żywności w pojemnikach wielokrotnego użytku, • oszczędne zużycie papieru, • segregacja odpadów – szkło, makulatura, metale, resztki organiczne, odpady niebezpieczne, • kompostowanie odpadów organicznych w przydomowym kompostowniku.
Dziedzina 3. Ograniczenie szkodliwego oddziaływania transportu na środowisko
• przemieszczanie się na krótkich odległościach pieszo lub rowerem, • korzystanie z komunikacji zbiorowej, • korzystanie z roweru, • załatwianie kilku spraw podczas jednego przejazdu samochodem, • racjonalne prowadzenie samochodu, • dojazd do pracy pociągiem, autobusem lub rowerem zamiast samochodem, • wykorzystanie możliwości wykonania części pracy w domu, • zainstalowanie katalizatora w samochodzie, • ekonomiczny typ samochodu, • krytyczne i selektywne używanie samochodu, • przed zakupem samochodu zastanowienie się czy jest rzeczywiście niezbędny.
Dziedzina 4. Aktywne uczestnictwo w działaniach organizacji zajmujących się ochroną środowiska
• udział w akcjach typu: „Sprzątanie Świata”, „Dzień Ziemi”, • wolontariat w organizacjach proekologicznych, • praca w organizacjach proekologicznych, • wspieranie polityczne organizacji proekologicznych (np. wybory), • wspieranie finansowe, rzeczowe organizacji proekologicznych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie [6].

Z powodu złożoności proekologicznego stylu życia rzadko można spotkać programy obejmujące całość opisanych działań. Częściej PON oferują jedynie wybrane elementy proekologicznego stylu życia.

4. Korzyści proekologicznego stylu życia

Celem programów propagujących proekologiczny styl życia jest zmiana zachowań wybranej grupy docelowej (grupy odbiorców). Z punktu widzenia odbiorców programu zmiana zachowań musi być ściśle związana z korzyściami z niej wynikającymi.

Analiza ofert PON wskazuje, że wykorzystują one zarówno korzyści bezpośrednio związane z przyrodą, jak i korzyści niekojarzące się bezpośrednio ze stanem środowiska przyrodniczego.

Do najczęściej proponowanych korzyści związanych *bezpośrednio* z czystym środowiskiem należą:

- piękno naturalnego krajobrazu,
- zachowanie czystości poszczególnych komponentów środowiska (np. powietrza, rzek, mórz, oceanów),
- ochrona ginących gatunków świata przyrody,
- przetrwanie człowieka jako gatunku,
- integracja człowieka z przyrodą, poczucie jedności z przyrodą ożywioną i nieożywioną,
- uczucia zwierząt,
- ochrona istot żywych przed nieuzasadnionym cierpieniem,
- ochrona Ziemi, przyrody jako matki, żywiącej wszystkie istoty,
- możliwość rozwiązywania współczesnych problemów ekologicznych.

Przedstawione w ramce 1 hasła, wykorzystywane w programach zmiany stylu życia, są przykładem oferowania korzyści bezpośrednio związanych z czystym środowiskiem. Ze względu na swoją uniwersalność, ogólnospołeczny charakter, mogą być one kierowane do wszystkich czterech grup odbiorców oferty PON.

Ramka 1. Przykłady haseł wyrażających korzyści bezpośrednio związane z czystym środowiskiem, oferowane w programach proekologicznego stylu życia

- Ziemia dba o nas – dostarcza nam pożywienia, wody i tlenu. Daje nam wszystko, czego potrzebujemy od życia.
- Ziemia chroni nas przed zagrożeniami pochodzącymi z kosmosu.
- Ziemia obdarza nas i wzrusza pięknem i bogactwem przyrody.
- Ziemia jest nie do zastąpienia.
- Chociaż my sami jesteśmy przyczyną ekologicznych problemów, my sami możemy te problemy rozwiązać.
- 1000 kg makulatury oszczędza życie 17 drzewom!
- Pyszna, czysta woda. Woda to życie.
- Hodowla bydła przyczynia się do wyginięcia 12% lasów tropikalnych.
- Zwierzęta z ferm przemysłowych żyją często w makabrycznych warunkach, niegodnych istot żywych!
- Twoim wkładem w ochronę przyrody może być stosowanie w domu przyjaznych dla środowiska produktów oznaczonych ekoznakami.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [6; 9].

Organizacje propagujące proekologiczny styl życia nie oferują wyłącznie korzyści bezpośrednio związanych z czystym środowiskiem. Zawsze nadrzędnej idei czystego środowiska towarzyszą *korzyści dodatkowe*², takie jak:

- zdrowie jednostki,
- zdrowie najbliższych,
- lepszy stan zdrowia społeczeństwa,

² Niezwiązane bezpośrednio z przyrodą.

- poczucie dobrze spełnionego obowiązku wobec obecnych i przyszłych pokoleń,
- konsumpcja bez poczucia winy,
- poczucie bezpieczeństwa – brak zagrożenia zdrowia i życia w otoczeniu, np. możliwość bezpiecznej kąpieli w jeziorach, rzekach, morzach,
- oszczędność – mniejsze wydatki, niższe zużycie, niższe koszty eksploatacji, dłuższe użytkowanie produktów,
- zmniejszone koszty społeczne,
- wolność wyboru, możliwość wpływu na sytuację społeczną,
- przyczynianie się do równowagi poziomu życia między ubogimi i zamożnymi,
- samorealizacja,
- radość działania w zespole – razem raźniej, lepiej, więcej,
- więcej ufności, optymizm („jednak nie jest tak źle”, „można jeszcze uratować Ziemię”),
- więcej nadziei, wiara w lepszą przyszłość,
- mniej problemów związanych z utrzymaniem stanu posiadania i ewentualną kradzieżą (mniej dóbr materialnych – mniej problemów), mniej troski i zachodu.

Korzyści dodatkowe mają często decydujący wpływ na podjęcie danego proekologicznego działania, ponieważ są to korzyści bezpośrednio związane ze stylem życia i z codziennymi zachowaniami.

Ramka 2. Przykłady haseł wyrażających korzyści dodatkowe, oferowane w programach proekologicznego stylu życia

• Dbaj o swoje zdrowie – mięso pochodzące z ferm przemysłowych zawiera często hormony i antybiotyki dodawane w procesie produkcji; płody rolne są podczas uprawy opryskiwane środkami owadobójczymi i grzybobójczymi. • Świeże produkty są często tańsze i prawie zawsze zdrowsze niż produkty przeznaczone do tzw. błyskawicznej konsumpcji oraz mrożonki. • Zbyt szybka jazda samochodem oznacza nie tylko większe zanieczyszczenie środowiska, ale także większe wydatki na paliwo. • Zainstalowanie w mieszkaniu sprężyn drzwiowych może przyczynić się do zaoszczędzenia ok. 50 m³ gazu w ciągu roku. • Pranie w temperaturze 90°C kosztuje 3 razy więcej niż pranie w 40°C. • Dzięki wodoszczędnej końcówce prysznica można zaoszczędzić 50% wody i energii, nie umniejszając przyjemności kąpieli. • Unikanie opakowań przy zakupach zmniejsza opłaty za wywóz śmieci.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [6].

W ramce 2 przedstawiono przykłady haseł wykorzystywanych w programach zmiany stylu życia, które oferują korzyści dodatkowe.

5. Znaczenie korzyści oferowanych w programach kształtujących proekologiczny styl życia dla poszczególnych grup odbiorców

Każdy program zmiany stylu życia na bardziej proekologiczny powinien być poprzedzony badaniami znaczenia dla danej grupy docelowej korzyści związanych pośrednio i bezpośrednio z ochroną środowiska.

Identyfikacja przesłanek skłaniających konsumentów do działań proekologicznych jest trudnym problemem. Badania zachowań proekologicznych wskazują bowiem, że respondenci często podają jako główny motyw takich działań korzyści bezpośrednio związane z czystym środowiskiem. Nie znaczy to wcale, że te właśnie korzyści odgrywają dominującą rolę w podejmowaniu danego działania proekologicznego! Ze względu na pozytywny społecznie wydźwięk działań chroniących środowisko, respondenci chętnie deklarują takie zachowania prośrodowiskowe. Mogą też mieć skłonność do bagatelizowania – na poziomie deklaracyjnym – przeszkód w realizacji działań proekologicznych. Jednak w praktyce kierują się najczęściej korzyścią indywidualną oraz przedkładają możliwość uniknięcia terażniejszych kosztów („nakładów”) nad korzyści oferowane w długim okresie (por. tab. 2)³. Powyższe problemy wymagają zastosowania odpowiednich metod badawczych, np. zamieszczania wielu pytań otwartych w ankietach, pogłębionych wywiadów, tworzenia tzw. grup tematycznych⁴.

Każda z grup odbiorców idei prośrodowiskowych reaguje z różną siłą na oferowane korzyści. W tabeli 2 przedstawiono najważniejsze korzyści dla wybranych grup odbiorców.

Tabela 2. Priorytetowe korzyści związane z proekologicznym stylem życia według wybranych grup konsumentów organizacji *non-profit*

Grupa konsumentów	Priorytetowe korzyści związane z działaniami proekologicznymi
Klienci	• zdrowie • konsumpcja bez poczucia winy • oszczędność w wydatkach • poczucie bezpieczeństwa • możliwość korzystania z niezanieczyszczonych dóbr przyrody
Wolontariusze	• ochrona przyrody • poczucie dobrze spełnionego obowiązku wobec obecnych i przyszłych pokoleń • samorealizacja
Donatorzy	• możliwość rozwiązania współczesnych problemów ekologicznych • satysfakcja • pozytywny wizerunek w otoczeniu (szczególnie w przypadku sponsoringu)
Społeczeństwo	• zmniejszone koszty społeczne, a szczególnie lepszy stan zdrowia społeczeństwa • zachowanie zasobów przyrody dla obecnych i przyszłych pokoleń

Źródło: opracowanie własne.

³ Por. np.: [1, rozdz. 22; 2; 3; 8].

⁴ Por. np.: [7, s. 350-358].

Specyficzną grupę odbiorców PON stanowią sponsorzy, ponieważ najczęściej wykorzystują sponsoring jako instrument promocji własnej organizacji czy osoby (w umowie zagwarantowany jest zakres i rodzaj wzajemnych świadczeń sponsora i sponsorującego). Dla tej grupy publiczności korzyści związane z czystym środowiskiem mogą być nieistotne. Do najczęstszych celów sponsoringu zalicza się: wzrost sprzedaży produktu sponsora, ucieczkę od podatków, kreowanie wizerunku jednostki (organizacji) zaangażowanej społecznie, aby zapobiec krytycznym nastawieniom otoczenia sponsora⁵. Oczywiście nie można także wykluczyć pobudek czysto altruistycznych, wynikających z rzeczywistego zaangażowania społecznego sponsora.

Niezależnie od głównych motywów, jakimi kierują się podmioty wspierające organizacje *non-profit*, ich pomoc jest bardzo potrzebna. Dlatego też identyfikacja rynku docelowego sponsorów, fundatorów i wolontariuszy gwarantuje organizacji *non-profit* istnienie, rozwój oraz realizację ważnych funkcji i celów społecznych [4, s. 127].

6. Zakończenie

W programach kształtujących proekologiczny styl życia korzyści oferowane odbiorcom mają kluczowe znaczenie dla sukcesu programu – dla wywołania zmiany zachowań. To one w rzeczywistości stanowią produkt oferowany odbiorcom. Dla większości grup odbiorców najważniejsze są korzyści niezwiązane bezpośrednio z czystym środowiskiem, a korzyści bezpośrednio związane z ochroną środowiska mają jedynie wartość dodatkową i nie decydują o zmianie zachowania na bardziej przyjazne dla środowiska. Znajomość tej pragmatycznej zależności jest niezbędna w skutecznej realizacji programów proekologicznego stylu życia.

Literatura

- [1] Antonides G., van Raaij W.F., *Zachowanie konsumenta*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2003.
- [2] Burger T., *Świadomość ekologiczna społeczeństwa polskiego u progu XXI wieku. Raport 1/2000*, Instytut na rzecz Ekorozwoju, Warszawa 2000.
- [3] Gliński P., *Polscy Zieloni. Ruch Społeczny w okresie przemian*, PAN, Warszawa 1996.
- [4] Iwankiewicz-Rak B., *Marketing organizacji niedochodowych*, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej nr 756, AE, Wrocław 1997.
- [5] *Marketing usług*, A. Styś (red.), AE, Wrocław 1996.
- [6] *Podręcznik Ekozespołu*, GAP Polska, Warszawa 1997.
- [7] Sargeant A., *Marketing w organizacjach non profit*, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2004.

⁵ Dotyczy szczególnie firm, których działania są szkodliwe społecznie.

[8] *Świadomość ekologiczna konsumentów polskich*, A. Wiśniewski (red.), Konsumencki Instytut Jakości, Warszawa 1995.

[9] www.zzportal.pl (data dostępu 23.11.1006).

BENEFITS OFFERED TO THE TARGET GROUP OF ECOLOGICAL LIFE STYLE PROJECTS

Summary

The article contains the main target group of Ecological Life Style Projects, characteristics of Ecological Life Style, and analyses benefits offered by Ecological Life Style Projects.

Sabina Zaremba-Warnke – dr, adiunkt w Katedrze Zarządzania Jakością i Środowiskiem Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu – Wydział w Jeleniej Górze.